

نقش تمثیل و تشبیه در تربیت کودکان

● محمد یوسفیان

مدیر واحد کودک و نوجوان مرکز تخصصی مهدویت حوزه علمیه قم

● اشاره

آنچه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در چندین جا مورد تأکید قرار گرفته، دستیابی نوآموزان و دانش آموزان به مراتبی از حیات طیبه و برقراری جامعه عدل مهدوی است. بنابراین، آشنایی با امام زمان (عج) از تأکیدات برنامه‌های درسی ملی می‌باشد و مناسب و ضروری است که در سنین پایین که شخصیت بچه‌ها شکل می‌گیرد، آشنایی با امام عصر (عج) در آن‌ها نهادینه شود. بدیهی است اگر این آشنایی با روش‌ها و در قالب‌های متنوع و غیرمستقیم انجام گیرد، تأثیر بهتری خواهد داشت.

کلیدواژه‌ها: تمثیل، کودک، آشنایی با امام زمان (عج)
تربیت اثربخش

اعتقاد قلبی و عمیق به تربیت مبتنی بر آموزه‌های دینی، رشد متعادل و صحیح را برای کودکان به همراه دارد. به اعتقاد روان‌شناسان تربیت و یادگیری، هر قدر این نگرش در برنامه و فعالیت‌های مربوط به کودکان دقیق و اصولی باشد، درونی‌تر و ماندگارتر خواهد بود و دین‌داری فرد نیز پایداری بیشتری خواهد داشت. امام علی (ع) می‌فرماید: «ثبات الدین بقوة الیقین» (غررالحکم، ج ۳: ۳۵۰)؛ پایداری در دین به قوت یقین بستگی دارد.

استفاده از روش‌ها و قالب‌های مناسب در انتقال آگاهانه مفاهیم دینی برای شکوفایی باورهای صحیح برآمده از ارزش‌های دینی در کودکان بسیار اهمیت دارد. تا در بزرگسالی به یقین آنان افزوده شود.

علاقه و رغبت به گفتار درست، شیوا و دل‌انگیز، ریشه در گرایش‌های فطری آدمی به‌ویژه زیباخواهی، میل به خلاقیت و نوآوری دارد. استفاده از مثال در گفتار، تأثیری اعجاز‌گونه بر جان و دل شنونده می‌گذارد و مرورید درخشان حقیقت را سریع بر ساحل فهم و ادراک او می‌نشانند. قرآن کریم و اهل بیت - علیهم‌السلام - در اوج فصاحت و بلاغت از قالب مثال و تمثیل فراوان استفاده نموده‌اند. همچنین، نقش اثربخش ضرب‌المثل و تمثیل در آثار بزرگان ادب و شعر مشهود است.

کاربردهای تمثیل و تشبیه

اگر والدین و مربیان اراده دل‌ربایی از نونهالان خود و تأثیرگذاری در ذهن و قلب آن‌ها را دارند، حتماً باید گفتارشان در نهایت زیبایی و آراستگی باشد و بهره‌مندی از تمثیل و تشبیه یکی از اثربخش‌ترین راهکارها برای دستیابی به این هدف است. جذاب، قابل فهم، محسوس، عینی، دلنشین و نشاط‌آوری از جمله کارکردهای فراوان این روش در افزایش انگیزه کودک و اثربخشی فعالیت‌های آموزشی و تربیتی است.

از سوی دیگر، ضرورت و اهمیت آشنایی نونهالان با معارف دینی و آموزه‌های مهدویت، ایجاب می‌کند که به روش‌های جذاب، اثربخش و راه‌گشا از جمله مهارت‌های استفاده از تمثیل و تشبیه توجه جدی نماییم.

همچنین خوب و ضروری است که مربیان عزیز و اولیای گرامی قسمتی از مطالعات خود جهت آشنایی نونهالان با امام زمان (عج) را به جمع‌آوری تمثیلات مهدوی اختصاص دهند. در ادامه چند نمونه از آن‌ها به اختصار بیان می‌شود.

۱- داستانک، بحث و گفت‌وگو،

پیرمرد کشاورز

در دهکده‌ای زیبا و پر از گل و گیاه، پیرمردی زندگی می‌کرد که کارش کشاورزی بود. او گل‌ها و درختان را آبیاری می‌کرد و در فصل تابستان میوه‌های درختان را می‌چید و می‌فروخت. روزی از روزها پیرمرد کشاورز رفته بود تا به مزرعه‌اش سری بزند و درختان را آبیاری کند اما متوجه شد که خورشید در آسمان پیدا نیست. این طرف آسمان را دید، آن طرف را گشت اما خورشید را ندید.

پیرمرد نگران شد و همان‌طور که با دقت به آسمان نگاه می‌کرد، از چیزی که دید تعجب کرد: «ای وای! چند تکه ابر سیاه و بزرگ جلوی خورشید را گرفته‌اند.»

در ادامه داستان کشاورز برای بیرون آمدن خورشید از پشت ابر به این راه‌حل می‌رسد که تلاش کند و تعدادی دانه گل از سراسر دنیا جمع کرده، آن‌ها را بکارد و به آن‌ها آب بدهد خورشید هم از پشت ابرها بیرون بیاید.

مربی بزرگوار با ذوق و خلاقیت خود می‌تواند خورشید این داستان را به وجود امام زمان (عج) تشبیه کند.

۱. خورشید پشت ابر

ابتدا دربارهٔ فواید و نقش مهم خورشید در زندگی انسان‌ها و چگونگی حضور و گرمابخشی خورشید در حالی که حتی ابرها جلوی آن را گرفته‌اند، با کودک گفت‌وگو کنید. چنانچه این مثال در یک روز که هوا ابری است به‌صورت حضوری در فضای باز (حیاط منزل، مهد و پیش‌دبستانی) مطرح شود، در فهم آن تأثیر بیشتری دارد. سپس داستانک زیر را بگویید و در پایان با بحث و گفت‌وگو به نقش امامان به‌عنوان راهنما و معلم دلسوز و آخرین ایشان یعنی امام زمان (عج) اشاره کنید.

۱-۲: گردش علمی تربیتی و مشاهده (گل آفتاب گردان)

بچه‌ها، آیا تاکنون گل آفتاب گردان دیده‌اید؟ چون این گل همیشه رویش به طرف خورشید است، نام آن را گل آفتاب گردان گذاشته‌اند. در این مثال، مربی می‌تواند بچه‌ها را به یک مزرعه گل آفتاب گردان ببرد و با با نقاشی و فیلم آن را به بچه‌ها نشان بدهد. سپس با گفت‌وگوی ساده و عینی توجه کودکان را به ارتباط انسان‌ها با امام زمان (عج) جلب کرده و بگوید: بچه‌ها ما هم می‌توانیم مانند گل‌ها که خورشید را خوشحال کردند و کاری کردند تا او از پشت ابر بیرون بیاید، با انجام کارهای خوب امام زمان (عج) را خوشحال کنیم. برای اطلاع از متن کامل داستان و انیمیشن آن به «کیو آر» مقابل مراجعه کنید

۲. مهمان

۱-۲: بازی و نمایش خلاق

وقتی قرار است مهمانی که شما او را بسیار دوست دارید به خانه‌تان بیاید، چه کار می‌کنید؟ حتماً شما بچه‌ها دیده‌اید که مادر، تمام خانه را تمیز می‌کند و برای پختن غذا و پذیرایی از مهمان، از پدر عزیز شما می‌خواهد که از بازار خرید کند و حتی به شما می‌گوید: پسر گلم، دختر گلم، شما هم زحمت بکشید و باغچه و گل‌دان‌ها را آب بدهید و وسایل شخصی خودتان را مرتب کنید. بچه‌های عزیز، همه ما امام مهربان و مهمان عزیزی به نام امام مهدی (ع) داریم که منتظر آمدن ایشان هستیم؛ بنابراین باید خودمان را برای آمدن او آماده کنیم.

نکته (ویژه بزرگسالان): امام زمان (عج) فرموده‌اند:

«استفاده و بهره‌مندی از من در زمان غیبتم همانند بهره بردن از خورشید است هنگامی که از دیده‌ها در پشت ابرها مخفی شود» (الغیبه، طوسی: ۳۹۲).

علاقه و رغبت به گفتار درست، شیوا و دل‌انگیز، ریشه در گرایش‌های فطری آدمی به ویژه زیباخواهی، میل به خلاقیت و نوآوری دارد

اگر والدین و مربیان اراده دلربایی از نونهالان خود و تأثیرگذاری در ذهن و قلب آن‌ها را دارند، حتماً باید گفتارشان در نهایت زیبایی و آراستگی باشد و بهره‌مندی از تمثیل و تشبیه یکی از اثربخش‌ترین راهکارها برای دستیابی به این هدف است

۳. سلام به خورشید

یکی از پرسش‌های ذهنی بچه‌ها و حتی بزرگ‌ترها این است که چگونه هر کجا باشیم امام زمان (ع) ما را می‌بیند و می‌توانیم با ایشان ارتباط قلبی داشته باشیم.

چند تذکر مهم

۱. وقتی مثال را بیان می‌کنید، خود را برای سؤالات احتمالی و اطلاعات عمومی مربوط به آن مثال آماده کنید. به بچه‌ها پاسخ ملموس و دقیق بدهید؛ در غیر این صورت، از بیان مطلبی که حاوی اطلاعات کامل به همراه توضیحات کودکانه نیستند، جداً پرهیز کنید و با جرئت تمام از کودکان فرصت بررسی بخواهید. (این رفتار یک الگوی تربیتی پنهان و بسیار مؤثر است.) سپس در اولین فرصت و خیلی زود با مراجعه به منابع معتبر و متناسب کودکان به ارائه پاسخ صحیح مبادرت ورزید.

۲. به سؤالات کودک دامن نزنید و پاسخ‌ها را فقط در حد سؤال و کوتاه ارائه دهید.

۳. همواره از امام زمان (عج) تصویری مهربان، دلسوز، دوست همه کودکان و انسان خوب در ذهن کودک ایجاد کنید. از بیان روایات مربوط به جنگ و ستیز ایشان با دشمنان برای گروه سنی کودکان پیش دبستان پرهیز نمایید.

در پایان، بیان این نکته خالی از فایده نیست که اگر مربیان گرامی تمثیلات بیشتری را مطالعه کنند، به مرور زمان خودشان نیز می‌توانند مبدع و تولیدکننده مثال باشند. همچنین، مربیان محترم و اولیای گرامی می‌توانند برای آشنایی بیشتر با این گونه تمثیلات به منابع مورد استفاده در این نوشتار مراجعه کنند.

۱-۳: بحث و گفت‌وگو

بچه‌های عزیز، اگر هنگام روز یکی از شما پنجره اتاقش را باز کند، نور خورشید به اتاق او خواهد آمد؛ مثل این است که خورشید به او و او هم به خورشید سلام می‌کند. آیا در همان زمان، بچه‌ای دیگر هم می‌تواند به خورشید سلام کند؟ جواب بله است؛ با اینکه خورشید یکی بیشتر نیست، حتی تمام بچه‌های ایران و همه دنیا می‌توانند در یک زمان به آن سلام بدهند و خورشید هم در همان زمان به آن‌ها نور می‌دهد و مثل این است که جواب سلام همه‌شان را می‌دهد.

بچه‌های نازنین، امام زمان (عج) برای ما مثل خورشید هستند و هر وقت هر کدام از ما پنجره دلمان را به طرف ایشان باز کنیم یا در یک زمان همه بچه‌های ایران به امام زمان (عج) سلام بدهند، در همان حال، امام زمان (عج) به همه آن‌ها توجه می‌کند

منابع

۱. یوسفیان، محمد. (۱۳۹۳). سوغات آسمانی «۱». نشر معبود.
۲. یوسفیان، محمد. (۱۳۹۲). غایب همیشه حاضر. انتشارات بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود (عج).
۳. یوسفیان، محمد. (۱۳۹۲). پاسخ به ۲۰ پرسش کودکان درباره امام مهدی (ع) «۳».
۴. یوسفیان، محمد. (۱۳۹۵). پاسخ به ۲۰ پرسش کودکان درباره نماز «۴». نشر همای غدیر.

